

SIAULIAI UNIVERSITY

Deivida Vandzinskaite

SOCIOCULTURAL ADAPTATION
OF SERVICE-LEARNING
IN LITHUANIAN UNIVERSITY

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education (07 S)

Siauliai, 2011

Doctoral dissertation was prepared at Siauliai University in 2007–2011.
The research was partially funded by the State Studies Foundation in 2009–2010.

Supervisor – Prof. dr. Jonas Ruskus (Vytautas Magnus University, social science, education – 07 S)

Co-Supervisor – Assoc. prof. dr. Natalija Mazeikiene (Vytautas Magnus University, social science, education – 07 S)

Assessment Committee:

Chair – Prof. hab. dr. Audrone Juodaityte (Siauliai University, social sciences, education – 07 S).

Members:

Prof. hab. dr. Palmira Juceviciene (Kaunas University of Technology, social sciences, education – 07 S);

Prof. hab. dr. Vytautas Gudonis (Siauliai University, social sciences, education – 07 S, psychology – 06 S);

Prof. dr. Vytis Ciubrinskas (Vytautas Magnus University, social science, sociology – 05 S);

Assoc. prof. dr. Diana Saparniene (Siauliai University, social sciences, education – 07 S).

Opponents:

Prof. dr. Irena Zaleskienė (Vilnius Pedagogical University, Institute of Social Communication, social sciences, education – 07 S)

Prof. dr. (HP) Gintautas Mazeikis (Vytautas Magnus University, humanities, philosophy – 01 H);

The public defense of the dissertation will be held at 11 a.m. on 3rd of June, 2011 at the conference hall of the library of Siauliai university (Room 205, Vytauto St. 84, Siauliai)

Summary of the dissertation was sent out on 3rd of May, 2010.

Dissertation is available at the library of Siauliai University.

Please, send responses to:

Department of Science and Art, Siauliai University, Vilniaus St. 88, LT-76285 Siauliai.

Tel. (8 41) 595 821, fax: (8 41) 595 809, e-mail: doktorantura@cr.su.lt

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

Deivida Vandzinskaitė

MOKYMOŠI TARNAUJANT BENDRUOMENEI
SOCIOKULTŪRINĖ ADAPTACIJA LIETUVOS
UNIVERSITETE

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)

Šiauliai, 2011

Disertacija rengta 2007–2011 metais Šiaulių universitete.
Disertacinį tyrimą 2009–2010 m. iš dalies rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Mokslinis vadovas – prof. dr. Jonas Ruškus (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Konsultantė – doc. dr. Natalija Mažeikienė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Disertacija ginama Šiaulių universiteto Edukologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė – prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Nariai:

prof. habil. dr. Palmira Jucevičienė (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S);
prof. habil. dr. Vytautas Gudonis (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S, psichologija – 06 S);
prof. dr. Vytis Čiubrinskas (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05 S);
doc. dr. Diana Šaparnienė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Oponentai:

prof. dr. Irena Zaleskienė (Vilniaus pedagoginis universitetas, Socialinės komunikacijos institutas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S);
prof. dr. Gintautas Mažeikis (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H).

Disertacija bus ginama viešame Edukologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2011 m. birželio 3 d. 11 val. Šiaulių universiteto bibliotekos Konferencijų salėje.

Adresas: Vytauto g. 84, 205 aud., Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2011 m. gegužės 3 d.
Disertaciją galima peržiūrėti Šiaulių universiteto bibliotekoje.

Atsiliepimus siųsti adresu:

Mokslo ir meno skyriui, Šiaulių universitetas, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai.
Tel. (8 41) 595 821, faksas: (8 41) 595 809, el. p. doktorantura@cr.su.lt

SOCIOCULTURAL ADAPTATION OF SERVICE-LEARNING IN LITHUANIAN UNIVERSITY

SUMMARY

Relevance and Problem of the Research

In the recent decade on political, scientific and practical levels intensive discussions on the mission, aims and other related issues of higher education have been going on (Wright, Rabo, 2010; Shore, 2010; Kress, 2007; Barnett, 2004; Ramsden, 2000). Transnational agencies such as the EU and OECD that are advancing the vision of a knowledge-driven economy and society have given higher education a challenging task. Universities are to become essential institutional actors in generating and transferring the knowledge on which this future economy is to be based. They are to transfer their knowledge to industry, to prepare a highly educated workforce of *global citizens* and *knowledge workers* with globally applicable intellectual and personal skills, and to foster social development. However, there is an increasing understanding of the limitations in this kind of conceptualization of higher education mission and aims, especially trying to meet them on the practical.

In this context the ideas of service university and entrepreneurial partnerships between institutions of higher education and surrounding society are revealed (Bridges, 2004; Tjedvoll, 2004). The university-society networks are becoming increasingly recognized as important assets for creation of knowledge and innovations, as well as for stimulation of mutual life-long learning, dialogic collaboration, which results in preparation of highly educated workforce responding to the needs of labor market. Thus such collaborative networks are enhancing the development of the learning society (Jucevičienė, 2007a, b). Besides the entrepreneurial idea of the university-society collaboration, the civic mission of the university is emphasized (Dewey, 2007; Putnam, 2000; Zaleskienė, 2008; Reingardienė, 2005; Juraitė ir kt., 2005; Juraitė, 2005; Donskis, 2004; Putinaitė, 2004; Samalavičius, 2003; Teresevičienė, Zuzevičiūtė, 2002). Even though it is rather difficult to measure the outcomes of civic education, they are one of the major impacts that universities can bring to the surrounding society (Bringle, Hatches, 2009). There is a

common acknowledgement that higher education should contribute to educating a versatile, socially conscious, critically thinking and civic-minded personality who is able to solve problems not only related to a specific professional field, economic sector or enterprise but also concern such societal challenges as globalization, migration, diversity of cultural identities and values, social responsibility, implementation of the principles of democracy, etc. When the aims and mission of higher education are defined with reference to these societal challenges, the understanding of competences and skills that students develop or should develop at an institution of higher education changes. An assumption is made that they should involve themselves into the process of professional and personal self-development which results both in a professional with high qualification and a civic-minded social actor.

The creation of new educational conditions for reaching the above-discussed educational aims is related to the need of developing new learning environments, new educational content, involving new stakeholders. This may be accomplished by cooperation with social partners. The involvement of employers into the organization of study process has already started in Lithuania: employers are members of study programme committees, their consultations are considered when study programmes are developed and evaluated. Moreover, according to the recent reform of higher education, social partners become members of the governing bodies of universities. Another significant way of cooperation with social partners is developing learning environments, where social partners together with students and teachers create new knowledge by solving real-life problems.

Service-Learning is often mentioned as one of the possible university-society collaboration strategies, which might help to meet new educational, societal and economic demands. Service-Learning is defined as integration of service / volunteering into academic studies. The method is implemented in the various types of educational institutions (high schools, colleges, universities) and within a wide range of disciplines in US (Zlotkowski, 2000). Contrary to US, there are only several institutions of higher education, which have experience of applying it in Lithuania. The first theoretical analysis of Service-Learning pointed out the benefit of this method for a close

cooperation between institutions of higher education and non-governmental organizations. It was also defined as one of the possible ways to contribute to the development of civic society and encourage civic participation in Lithuania (Mažeikis, 2003; 2004; 2007). In the frame of the Leonardo da Vinci project CIVICUS coordinated by Vytautas Magnus University, analysis of Service-Learning practice at universities of different countries was carried out, research reports were written (*Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 2005 (in Lithuanian); Sanden and Zdanevičius, 2006). One of the main objectives of this project was to make a review on national literature from different countries (as well as from US) on civic education in relationship to Service-Learning. This method was presented to Lithuanian academic community as a hypothetical opportunity to strengthen civic education in Lithuanian universities, which could lead to fostering civic engagement (Zdanevičius, 2006; Sanden, Zdanevičius, 2006; Kuznecovienė, 2005; Juraitė, 2005). However the practical / institutional implementation of Service-Learning in study programmes took place in 2006–2008¹ in Šiauliai University. It has revealed the major inadequacies of the Service-Learning concept with Lithuanian socio-educational reality. Seeking to adapt the method to Lithuanian conditions, the new term of Cooperative Studies was suggested. *Cooperative Studies* do not emphasize service, but the collaboration and partnership between institutions of higher education and social partners, as well as integration with other methods (Cooperative Learning²). Thus Cooperative Studies is a creative scientific construct of Service-Learning and Cooperative Learning (Mažeikis, 2007). In other words this term is a new socioculturally meaningful version of the adapted Service-Learning method.

The adaptation process was followed by the scientific publications based on theoretical analysis and empirical researches, as well as practical guides regarding the historical development and theoretical grounding of Service-Learning (SL) in the relation with the newly adapted version of SL – Cooperative Studies (CS); creation of competence

¹ The method was implemented while Šiauliai University carried out the project ‘Sėkmingos studentų karjeros plėtotė diegiant inovatyvų Kooperuotų studijų metodą (KOOPERIA)’ (‘The Method of Cooperative Studies for Developing Students’ Successful Careers – KOOPERIA’) supported by the European Social Fund.

² The term ‘*Cooperative Studies*’ was suggested by Prof. Mažeikis (2003, 2004, 2007).

development system based on the new concept of Cooperative Studies (Mažeikis, 2007; 2008), the hermeneutic analysis of adaptation of SL in Lithuania highlighting the culturally specific interpretations of the main SL and CL elements (service, community, cooperation, practical placement, citizenship) from university teachers' point of view (Mažeikis, 2008a; Mažeikis, Lenkauskaitė, 2008; Lenkauskaitė, Mažeikis, 2008); application of epistemological and methodological approaches in SL researches (Mažeikienė, 2008); application of SL in the context of change of teaching and learning paradigms (Valuckienė, Tubutienė, 2008); SL as an intercultural education strategy (Barzelis, Barcyte, Mažeikienė, 2008); SL institutionalization and administration schemes (Liukinevicienė; 2008). Despite the increasing number of researches in the area of Service-Learning application, there is still a lack of a more complex and comprehensive approach, which (i) would reveal how other actors, notably university teachers, students and social partners are making sense of the new method, (ii) would highlight the potential of the method to combine academic and social environment and the educational efficiency of the method to foster the holistic development of students' competences, learning outcomes and pragmatic benefits for all involved parties.

Service-Learning adaptation in Lithuanian university is a part of the broader scientific discourse referring to the global diffusion of educational policy strategies, organizational structures, educational models, ideas, teaching and learning methods etc. There is a wide range of terms describing this phenomena: *policy borrowing* (Phillips, 2006; 2005; Phillips, Ochs, 2004, 2003) *educational borrowing and lending* (Steiner-Khamsi, 2004), *educational transfer* (Perry, Tor, 2008), *intercultural transferability* (Mažeikis, 2008a, 2008b; Mažeikienė, 2001; Merkys, 1997, 1999), *implementation of educational innovations* (Rupainienė, Janiūnaitė, 2008; Janiūnaitė, 2000; Tumėnienė, 2002; Jotautienė, Janiūnaitė, Večkienė, 1999). What is common to all these terms is that they describe a complex and multidimensional process, when foreign, culturally specific or universalised educational ideas / practices are transferred and adapted in the home socio-educational environment. This leads to **the main research problem**: the process of Service-Learning adaptation in Lithuanian socio-educational system is very much dependent on specific and unique, historical, social and cultural contexts. In addition, the

adapted method, no matter how efficient it is in the educational institutions of another country, does not necessarily guarantee the same results (learning outcomes, pragmatic benefits etc.). Thus it is important to take a more careful look at possibilities and barriers of the efficiency and results of the adapted method within the socioculturally context, where the educational institution is located.

Research questions:

1. What are the main sociocultural peculiarities that appear while implementing Service-Learning in the study system of Lithuanian higher education?
2. What is the educational efficiency of the adapted method in terms of results and study process arrangement?
3. What characteristics of the participants and context influence the educational efficiency and results of the adapted Service-Learning?

Subject – the sociocultural adaptation of Service-Learning in Lithuanian university. The Service-Learning adaptation in Lithuanian university is understood as the adaptability to the sociocultural factors which influence the conceptual modifications of the method, as well as the educational efficiency and the liberalization of the study process.

Aim – to reveal sociocultural factors that influence the adaptation of Service-Learning in Lithuania and to identify dimensions of educational efficiency and the study process arrangement by analysing the experience of method implementation in Siauliai University.

Objectives:

1. To analyse Service-Learning concept by pointing out (a) historical and sociocultural context of the method establishment (b) the democratic and civic values as main learning objectives (c) educational efficiency, learning outcomes and pragmatic significance.
2. To identify sociocultural factors and conditions under which Service-Learning was transformed into Cooperative Studies.

3. To examine the experience and opinions of teachers, students and social partners about the application of the new method of Cooperative Studies and its educational efficiency.
4. To identify a broad range of context factors, characteristics of the research participants and peculiarities of the study process, which influence the efficiency and results of Cooperative Studies.

Thesis to be defended:

- ⇒ During the adaptation and implementation of Service-Learning in the different socio-educational environment, the transformations of the method concept and its content take place and new sociocultural meanings are created. Both on the *conceptual* (the variety of the interpretations of the method conception) and *practical* (variations of the results and educational efficiency) levels, where the different visions and experiences of scientists, lecturers, students, social partners meet.
- ⇒ The educational efficiency of socioculturally adapted method (which aims at educating highly qualified workers as well as active, civically engaged persons in Lithuanian university) is limited by the culturally and historically constructed roles and behavior models of research participants, the domination of traditional teaching paradigm in the pedagogical study system, the lack of innovative forms and experience of the cooperation and partnership between the university and society as well as the lack of traditions of the civil and public participation.

Research Methods

The implementation of Service-Learning in universities is a rather new scientific and practical reality in Lithuania. Therefore the research is designed according to the case study of a particular educational institution (but not of discipline, study program), which helps to reveal the complex view of the method adaptation situations. This approach allows to understand a wide range of motives and actions of the social actors, to identify elements and details of social situations and also to present a *thick description* of the

whole social process based on *local and context-based knowledge*. In other words, this approach allows to explore *local and specifically constructed realities* (Guba, Lincoln, 1998:203). In addition, the case study approach encourages the use of multiple methods in order to capture this complex reality, as well as the opportunity to combine deductive and inductive, *Ethic* and *Emic* perspectives. Thus the research combines **qualitative** (semi-structured interview, focus group, participant observation) and **quantitative** (questionnaire) methods.

The research was conducted in 2007–2009 and consists of three phases:

- I. Research started with the *literature review* in order to highlight the conception and philosophical clarification of Service-Learning, to identify the dimensions of the educational efficiency, to reveal the process of Service-Learning adaptation and transformation into Cooperative Studies in the context of sociocultural peculiarities of US and Lithuania. In June 2007 – in the primary stage of data collection – **focus group method** was used aiming at finding out the experience of Cooperative Studies after the first semester of the application. Focus group method was used to ensure the *knowledge democratization* (Harkavy, 2004; Harkavy & Benson, 1998), when all participants (teachers, students and social partners) are equally empowered to express their own opinions and create a common reality of method adaptation. Reflecting on the first experience of Cooperative Studies application 26 focus group participants (10 students, 9 teachers and 7 social partners) named a list of advantages / positive experiences (regarding students' learning outcomes, pragmatic benefits for all involved parties, etc.) and disadvantages / negative experiences (problems of the method administration, lack of competences and experience of mutual learning and collaboration, etc.). The experience of all participants led to the further interpretations and assumptions about the peculiarities of the method adaptation.

- II.** The second phase of the research took place in March–June, 2008. *Focus group* data was used integrally with the quantitative method – **questionnaire**. The survey sample involved 407 participants, who had trialed the method: 322 students, 26 teachers and 59 social partners. The survey questionnaire was designed with reference to participants’ (students, teachers, social partners) reflections on their experience during the focus group discussion. The statements recorded in the focus group were transferred into the questionnaire for the evaluation (on a scale from 1 = strongly disagree to 4 = strongly agree). Statements referred to the development of students’ performance and competences (academic, personal, social, civic), pragmatic benefits for each participant, collaboration results as well as the challenges and obstacles met during Cooperative Studies. This survey allowed to answer the question, what positive and negative factors of educational, administrative process and which participants’ characteristics influence the results of Cooperative Studies.
- III.** In 2008 (autumn and spring semesters) **semi-structured interviews** (12 teachers, 30 students) were conducted seeking to contextualize the data gathered during the two other phases, i.e. to identify a broad range of context factors, characteristics of the research participants and peculiarities of the study process which influence the efficiency and results of Cooperative Studies. This phase has revealed the context-based stories on interpersonal relations and situations, the experiences of collaboration with social partners and issues that have occurred during the study process.
- IV. Participant observation**, *as the dialectics of experience and interpretation* (Clifford, 2006:58), was used during all phases of the research. This method allowed to observe and participate in various of public discussions, seminars, where all participant groups were sharing their experiences on Cooperative Studies and at the same time together searching for the most relevant solutions out of puzzled situations. Moreover, students’ reports based on their experience of mutual learning and collaboration with social partners were also observed. This information allowed to expand and contextualise the data from other research

phases. The informal conversations, commentaries helped to select informants with the brightest experiences for interviewing and to ensure a broad range of unique, diverse, positive and negative experiences of Cooperative Studies. In addition, it helped to make more accurate interpretations of the data and to test subjective interpretative insights of individual participants as well as of my own.

Significance and Novelty of the Research Results: The analysis of sociocultural factors of Service-Learning adaptation in Lithuanian (Siauliai) University and the examination of educational efficiency and pragmatic benefit of the adapted method reveals: (a) the possibilities and barriers of the method to combine academic and social environments creating a new content/**form** of learning based on the real-life problem solving; (b) educational efficiency of the method to fulfill the idea of collaborative and mutual learning with social partners; (c) the educational efficiency of the method to educate highly qualified workers with broadly applicable intellectual, professional, personal and civic skills within the socioculturally specific educational and social environment; (d) the problematic of the shift from teaching to learning paradigm on a practical pedagogical level; (e) the importance of combining universalistic (*Ethic*) and culturally specific (*Emic*) approaches while studying the results and efficiency of the teaching / learning method borrowed from foreign culture and implemented in another socioculturally specific environment.

Practical significance of the research results in identifying the broad range of sociocultural, historical factors, peculiarities of the study process, characteristics of all participants (teachers, students, social partners) etc., which influence the application, efficiency and results of the new method. Taking all factors and circumstances revealed in the conclusions of the research into consideration might help to avoid the interference of the method application and to strengthen the effectiveness of the method.

Main findings and Conclusions

- 1. Service-Learning adaptation in the study system of Lithuanian higher education is a complex, creative and interpretative process**, which describes conceptual modifications of the method, specific peculiarities of practical method

implementation which are influenced by the broad range of contextual, institutional, individual factors, such as: historically and socioculturally constructed characteristics of educational institution, organization and administration of study system, habits of mind and behaviour of the participants (teachers, students, social partners). The analysis of literature on the implementation and adaptation of Service-Learning method in Siauliai University revealed the sociocultural peculiarities of US and Lithuania, which had a significant impact on the modification of the Service-Learning idea (term and content) and practical method implementation on the institutional and pedagogical levels:

- ◆ **The distinct historical and sociocultural differences between US and Lithuania were the major drivers, which fostered the constitution of a new term of Cooperative Studies.** Service-Learning, which is based on pragmatic, utilitarian and communitarian ideals in US aims at fostering the development of the democratic, multicultural and civil society. In this context the perception of *service* is based on the essential democratic principles – *mutuality, solidarity and diversity*, helping to meet the local community needs. In contrary, the Lithuanian perception of service is related to religious connotations (e.g. serving God), which emphasize the altruistic devotion to the Christian community. Thus this perception is too narrow when applying it in the context of contemporary, secular and pragmatic Lithuanian society. Another perception of *service* term has more negative emotional background and is related to soviet legacy and the idea of serving the State and Party. Therefore **the term *service* was replaced by the more suitable term of cooperation**, which emphasizes utilitarian collaboration and responds to the national need to strengthen the civic mission of universities and to the global ideas of knowledge-driven economy and society. Due to the new term, **the method content has changed.** Cooperative Studies are described as a creative scientific construct of Service-Learning and Cooperative Learning. Cooperative studies emphasize not only the collaboration with local communities, but also the integration with other social partners – non-

governmental organizations, business enterprises, public sector institutions etc.

- ◆ **The universities of US and Lithuania have different experience and forms of collaboration with society. Therefore, it resulted in the need of new managerial and administrative decisions.** In US Service-Learning is implemented in the frame of long-term national programmes and exists as an alternative way or one of the forms of university-society collaborations among many other forms of vocational training and civic engagement – internships, practical placement, voluntary programmes, community service etc. In Lithuanian universities, including Siauliai University, the most common way of collaboration with surrounding society is practical placement, various internships, which aims at providing only specialist education/training. Thus the practical implementation of Cooperative Studies revealed a need to establish the new administrative system of study process (changing content of the modules, teaching schedule, preparation of new contracts, etc.), as well as to broaden the spectrum of social partners in order to meet new learning objectives – to ensure the holistic approach to educate highly qualified workers with broadly applicable (transferable) personal, social and civic skills.
- ◆ **The adaptation of innovative method revealed the need of new didactic decisions, especially related with applying techniques of reflective learning and competence assessment.** There is a great amount of Service-Learning practical guides helping to choose the best techniques for designing the course, establishing and assessing course objectives, learning outcomes and students' competence development (*pre, during, after* service experience) organizing reflective activities and many other didactic advices. The lack of such didactic techniques in Lithuania (Siauliai University) induced the adaptation of assessment rubrics for learning outcomes and competence development, written form of reflective activities (reflective diaries, journals). The particular attention was drawn to the explanation and assessment of transferable competence groups, including cooperative and civic skills in

order to establish a new pedagogical system, which would respond with the content of the adapted method and ensure the adequate didactic conditions for experiential, reflective and cooperative learning.

2. The research results have shown the favorable attitude of all participant of Cooperative Studies (teachers, students and social partners) towards new possibilities of mutual learning and partnership, as well as towards learning outcomes and other beneficial results:

- ◆ The participants of Cooperative Studies have favorable attitudes towards learning in different educational environments. They appreciate the new learning conditions to trial academic and personal skills in **real-life** practical situations, to understand the values, attitudes and interests relevant in different social environments and the outcome of this kind of learning – **a comprehensive professional, intellectual, personal, social and civic development.**
- ◆ **Individual groups of participants (students, teachers and social partners) emphasized diverse results of these studies.** **Students** pointed out the social competences, which referred to the ability to communicate with different people and a positive change of tolerance attitudes, the development of critical skills and improved ability to see phenomena from different perspectives and understand differences. **Teachers** in addition to the benefits for students, also pointed out the development of their own competences. According to their opinion the method has helped to revise and improve the courses as well as to develop subject-related pedagogical competences. **Social partners'** view was based on more practical benefits such as the applicability of theoretical students' knowledge in practice while completing tasks valuable not only to university and students, but also to social partners.
- ◆ **Nevertheless all participants emphasized the individual pragmatic benefits of Cooperative Studies for all involved parties and less attention was drawn to civic and societal ideals.** The implementation of the method in Siauliai University has revealed a poor vitality of civic engagement, voluntary and communal values. The collaboration grounded in these ideals is

understood as less valuable than entrepreneur partnership and utilitarian cooperation.

3. Educational efficiency and results of Cooperative studies depend on various characteristics of participants and factors of study system:

- ◆ **Study programme (full-time, part-time or distance).** The application of this method in full-time (in contrary to part-time and distance) study programmes, has shown the better results and stronger impact on students' competence development.
- ◆ **Type of organization, institution, community.** The research has revealed that the type of social partners (NGO, various local communities, business enterprises etc.) students collaborate with might influence the type of competence groups are developing, e.g. students, who were engaged in activities within local communities or NGOs showed the greater performance in developing civic skills, than those, whose learning environment was a business enterprise.
- ◆ **Type of assistance at university (regular meetings with teachers) and in organizations (social partner's / mentor's assistance) students are provided with.** The efficiency and results of Cooperative Studies were better evaluated when students were provided with the assistance both in the academic (teacher) and social (mentor) learning environments.
- ◆ **Interaction of all participants – cooperation,** was a major asset or barrier building up the fruitful and beneficial partnership. One of the main issues that occurred during Cooperative Studies was related with the difficulty to combine different interests of all involved parties. Therefore the need to assure a better communication and interaction among all participants, especially among teacher and social partners, was emphasized.

4. Challenges that occurred during the application of Cooperative Studies were related with diverse perceptions of the method, lack of competences and experience as a result of historically and socioculturally constructed habits of mind and behavior of participants:

- ◆ **Insufficiency of understanding of mutual and cooperative learning.** The participants, especially social partners, tend to treat cooperation in a traditional manner, as a practical placement, but not as a way of mutual learning and a form of partnership, when close and interactive collaboration is one of the key aspects. This might be related with the lack of innovative forms and experiences of university-society collaboration in Lithuania.
- ◆ **Lack of students' abilities and motivation for independent learning.** One of the most distinct features of Cooperative Studies – changing roles and increased number of teaching-learning subjects. Teachers also become learners, thus develop their competences and have an opportunity to revise their courses. Students by performing the tasks combine academic and practical activity, become more responsible for the learning process and their achievements; however, as the research results show, students lack experience of collaborative, reflective learning, problem solving skills. Therefore, the more time students' learning is controlled by the teacher, the more effective development of competences is observed.
- ◆ **Lack of teachers' didactic competences.** The application of Cooperative Studies not only revealed the lack of students' abilities to apply different learning strategies, but also the lack of teachers' didactic competences to use various techniques for applying these strategies and assessing the learning outcomes. According to teachers, they were also not aware of various techniques to assess students' civic, social and personal competence development.
- ◆ **Teachers and students did not recognize the values of reflection, neither as an educational aim, nor a tool of learning.** The majority of students, as well as teachers, had no experience of reflective learning before Cooperative Studies. Therefore quite often reflective activities, such as filling in reflective journals, were understood as a waste of time. However, in some cases, when the method of Cooperative Studies was implemented in the courses or study programmes (e.g. social work, social pedagogy), which were using reflective

learning (at practical placements) as a part of professional training, reflective practices did not cause any problems and were appreciated.

Dissertation consists of the following parts: introduction, three chapters, conclusions, recommendations and the list of literature. Dissertation length 190 pages.

MOKYMOŠI TARNAUJANT BENDRUOMENEI SOCIOKULTŪRINĖ ADAPTACIJA LIETUVOS UNIVERSITETE

REZIUMĖ

Temos aktualumo pagrindimas

Pastaruoju dešimtmečiu politiniame, moksliniame ir praktiniame lygmenyse intensyviai vyksta diskusijos aukštojo mokslo misijos, tikslų ir su jais susijusiais studijų kokybės klausimais (Wright, Rabo, 2011; Shore, 2010; Barnett, 2004; Kress, 2007; Ramsden, 2000). Transnacionalinės agentūros, tokios kaip ES ar OECD, kurios skelbia žiniomis grįstos ekonomikos ir visuomenės kūrimo svarbą, aukštajam mokslui pateikia išsūkius keliančią užduotį. Universitetai turi tapti pagrindinėmis institucijomis, kuriančiomis ir skleidžiančiomis žinias, kuriomis būtų grįsta ateities ekonomika ir visuomenė. Neabejojama tuo, kad aukštojo mokslo užduotis yra rengti tam tikros srities specialistus, kurių kvalifikacija atitiktų šiuolaikinės darbo rinkos poreikius. Universitetai, suvokiami kaip į verslą orientuotos institucijos, turi parengti aukštos kvalifikacijos specialistus, *žinių darbuotojus (knowledge workers)*, taip pat ir *globalius piliečius (global citizens)* su pasaulinėje darbo rinkoje pritaikomomis intelektinėmis ir asmeninėmis savybėmis bei skatinti socialinę plėtrą. Tačiau vis labiau suvokiamas tokio aukštojo mokslo misijos bei tikslų aiškinimo nepakankamumas ir įgyvendinimo problemiškas.

Šiame kontekste aktualios paslaugas teikiančio universiteto ir entrepreneriško aukštojo mokslo institucijų ir visuomenės sektorių bendradarbiavimo idėjos, susijusios su ekonominės plėtros skatinimu (Bridges, 2004; Tjedvoll, 2004). Tarporganizacinės partnerystės tinklų kūrimas svarbus ne tik kaip bendro žinojimo kūrimo ir inovacinės kultūros plėtojimas, bet ir kaip abipusio ilgalaikio mokymosi galimybė, dialogiškas bendradarbiavimas rengiant šiuolaikinei darbo rinkai reikalingas kompetencijas turinčius specialistus ir visuomenės narius. Taigi bendradarbiavimo tinklų kūrimas yra būtina besimokančios visuomenės sąlyga (Jucevičienė, 2007a, b). Šalia į rinką orientuoto universiteto idėjos plėtojamas pilietinės universiteto misijos diskursas (Dewey, 2007; Putnam, 2000; Zaleskienė, 2008; Reingardienė, 2005; Juraitė ir kt., 2005; Juraitė, 2005;

Donskis, 2004; Putinaitė, 2004; Samalavičius, 2003; Teresevičienė, Zuzevičiūtė, 2002). Nors aukštųjų mokyklų pilietinio mokymosi rezultatus sunku pamatuoti, bet jie yra vieni iš svarbiausių socialinių ir pilietinių įnašų, kuriuos universitetai gali suteikti visuomenei (Bringle, Hatches, 2009). Pripažįstama, jog aukštasis mokslas turi prisidėti formuojant visapusišką, socialiai sąmoningą, kritiškai mąstančią bei pilietiškai aktyvią asmenybę, gebančią spręsti ne tik savo profesinės srities, ekonomikos sektoriaus ir įmonės, bet ir platesnės visuomenės problemas, reaguoti į visuomenės iššūkius, tokius kaip globalizacija, migracija, socialinių ir kultūrinių identitetų bei vertybių įvairovė, socialinės atsakomybės, demokratinių principų įgyvendinimas. Formuluojuojant aukštojo mokslo tikslus ir misiją pagal minėtus visuomenės iššūkius keičiasi supratimas, kokių kompetencijų ir gebėjimų įgyja (ar turėtų įgyti) studentas universitete. Numanoma, kad jis turi įsitraukti į profesinį bei asmenybinį savęs formavimo ir tobulinimo procesą, kurio rezultatas – ne tik aukštos kvalifikacijos profesionalas, bet ir pilietiškai aktyvus socialinis veikėjas.

Sudarant naujas edukacines sąlygas aptartiems ugdymo tikslams pasiekti iškyla poreikis kurti naujas mokymosi aplinkas, naują mokymosi turinį, įtraukti naujus ugdymo dalyvius. Šiuos dalykus gali padėti realizuoti bendradarbiavimas su socialiniais dalininkais. Lietuvoje jau pradėtas taikyti darbdavių įtraukimas į studijų proceso organizavimą: jie įtraukiami į studijų programų komitetus, su jais konsultuojamasi rengiant ir vertinant studijų programas. Dar vienas reikšmingas bendradarbiavimo su socialiniais partneriais būdas yra kurti mokymosi aplinkas už universiteto ribų (ne auditorijose ir universiteto patalpose), kur socialiniai partneriai ir dalininkai natūraliomis veiklos sąlygomis kartu su studentais ir dėstytojais spęstų realaus pasaulio problemas, kurtų naują žinojimą, mokydami studentus ir dėstytojus, besimokydami patys.

Vienas iš mokymosi metodų, leidžiančių procesualiai užtikrinti profesionalių ir aktyvių piliečių ir įvairiapusės asmenybės parengimą, įtraukti socialinius dalininkus į studijų procesą, yra mokymasis tarnaujant bendruomenei (MTB) (*service-learning*). Toks mokymasis apibūdinamas kaip savanoriškos veiklos realioje socialinėje aplinkoje integravimas į akademinės studijas. MTB šiandien aptinkamas visuose instituciniuose

tipuose ir visuose studijų laukuose Amerikos koledžuose ir universitetuose (Zlotkowski, 2000). Nors šis inovatyvus metodas nėra naudojamas Lietuvoje įgyvendinant ilgalaikes nacionalines programas, kaip tai daroma JAV, kur šis metodas atsirado ir sėkmingai taikomas jau kelis dešimtmečius, kelios institucijos Lietuvoje (VDU ir ŠU) jau atkreipė dėmesį į jo veiksmingumą. Pirmoji mokymosi tarnaujant bendruomenei teorinė analizė aktualizavo šio metodo taikymo naudą sukuriant glaudesnę aukštojo mokslo institucijų ir visuomeninių organizacijų (NVO) bendradarbiavimo precedentą, o kartu ir kaip vieną iš galimų būdų siekiant prisidėti prie pilietinės visuomenės kūrimo, pilietinio aktyvumo Lietuvoje skatinimo (Mažeikis, 2003; 2004), arba kaip galimybę sieti religinio bei pilietinio ugdymo principus (Balčiūnienė, 2007). Siekiant adaptuoti *mokymosi tarnaujant bendruomenei* metodą Lietuvos sąlygoms, pasiūlytas *kooperuotų studijų* (KS) terminas, pabrėžiant ne tarnystę ir paslaugų teikimą, o socialinių partnerių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimą, taip pat integraciją su kitais mokymosi metodais (kooperuotu mokymusi – *cooperative learning*)³. Vytauto Didžiojo universiteto koordinuojamo tarptautinio Leonardo da Vinci projekto CIVICUS metu buvo analizuojama įvairių šalių mokymosi tarnaujant bendruomenei⁴ patirtis universitetuose, parengti mokslo darbai (Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos, 2005; Sanden & Zdanevicius (Eds.), 2006). Institucinis mokymosi tarnaujant bendruomenei ir jo adaptuoto varianto – *kooperuotų studijų* – metodo diegimas studijų programose buvo realizuotas 2006–2008⁵ metais Šiaulių universitete. Mokymosi tarnaujant bendruomenei analizė Lietuvoje pirmiausia remiasi teorinėmis šio metodo taikymo galimybėmis šalies aukštojo mokslo institucijose, pabrėžiant pilietinio ugdymo bei pilietinės visuomenės stiprinimo poreikį Lietuvoje (Zdanevičius, 2006; Sanden, Zdanevičius, 2006; Kuznecovienė, 2005; Juraitė, 2005). Kooperuotų studijų, kaip MTB atmainos, adaptacija instituciniame lygmenyse (ŠU) atskleidžia esminius MTB koncepto neatitikimus Lietuvos socioedukacinėje tikrovėje.

³ *Kooperuotų studijų* metodo terminas pasiūlytas profesoriaus Mažeikio (2003, 2004, 2007).

⁴ Terminas *mokymasis tarnaujant bendruomenei* yra *service-learning* vertimas, pabrėžiant JAV paplitusio metodo ypatumų tiesioginį perkėlimą į Lietuvos socioedukacinę aplinką. Šis terminas lietuvių kalba buvo vartojamas VDU vykdant CIVICUS projektą.

⁵ Institucinis Mokymosi tarnaujant bendruomenėms ir jo adaptuoto varianto - Kooperuotų studijų – metodo diegimas studijų programose buvo realizuotas 2006–2008 metais, kuomet Šiaulių universitetas įvykdė Europos socialinio fondo remiamą projektą „Sėkmingos studentų karjeros plėtotė diegiant inovatyvų Kooperuotų studijų metodą (KOOPERIA)“.

Metodo adaptacijos procesą lydėjo moksliniai tyrimai, plėtota mokslinė diskusija KS metodologinio pagrindimo, empirinių tyrimų bei pilietinio, socialinio dalyvavimo kontekste siekiantys atskleisti šio metodo edukacinį veiksmingumą, sociokultūrinius perkeliamumo aspektus (Mažeikienė, 2008). Kooperuotų studijų adaptavimo Lietuvoje hermeneutinė analizė, kurioje svarstomos metodo kultūrinio perkeliamumo galimybės, pateikiama mokymosi tarnaujant bendruomenei ir kooperuotų studijų esminių bruožų (tarnystė, bendruomenė, kooperacija, praktika, pilietiškumas) sampratų aiškinimas, remiantis interviu su dėstytojais (Mažeikis, 2008a; Mažeikis, Lenkauskaitė, 2008; Lenkauskaitė, Mažeikis, 2008). Diskutuojamos kooperuotų studijų taikymo problematiškumas edukacinių mokymo(si) paradigmu virsmo sąlygomis (Valuckienė, Tubutienė, 2008) bei tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo galimybės pilietiškai angažuotose Kooperuotose studijose (Barzelis, Barcytė, Mažeikienė, 2008). Liukinevičienė (2008) pateikia kooperuotų studijų institucionalizacijos bei studijų administravimo schemas. Nepaisant didėjančio susidomėjimo KS taikymu moksliniame ir praktiniame lygmenyje, stinga mokslinių tyrimų, kurie MTB taikymą tyrinėtų remiantis kompleksine kiekybinių ir kokybinių tyrimų prieiga. Tai padėtų atskleisti, kontekstualizuoti MTB edukacinį poveikį ir rezultatus, pedagoginio proceso organizavimo ypatumus remiantis vietos dalyvių *balsais* ir palyginti kaip adaptuotas metodas atitinka originalią MTB versiją ar nutolsta nuo jos.

MTB adaptacija Lietuvos universitete patenka į platesnį mokslinį diskursą, kuriame diskutuojama apie globalią švietimo politikos strategijų, organizacinių struktūrų, modelių, edukacinių idėjų ir patirties, mokymo(si) metodų sklaidą, įvardijamą kaip *švietimo politikos idėjų ir praktikų skolinimasis* (policy borrowing) (Phillips, 2006; 2005; Phillips, Ochs, 2004, 2003), *edukacinių idėjų ir praktikų skolinimas(sis)* (educational borrowing and lending) (Steiner-Khamsi, 2004) *edukacinių idėjų ir praktikų perkėlimas* (educational transfer) (Perry, Tor, 2008), *tarpkultūrinis perkeliamumas* (intercultural transferability) (Mažeikis, 2008a, 2008b; Mažeikienė, 2001; Merkys, 1997, 1999), *edukacinių novacijų/naujų diegimas* (Rupainienė, Janiūnaitė, 2008; Janiūnaitė, 2000; Tumėnienė, 2002; Jotautienė, Janiūnaitė, Večkienė, 1999) ir kt. Visi šie terminai išryškina kompleksinį, multidimensinį procesą, kai *svetimos*, savitoje sociokultūrinėje

aplinkoje susiformavusios arba universalizuotos edukacinės idėjos ir patirtys adaptuojamos kitoje socioedukacinėje aplinkoje. Visa tai suponuoja **mokslinę tyrimo problemą**: disertacijoje vartojama sociokultūrinės adaptacijos sąvoka pabrėžia iš JAV pasiskolinto MTB metodo perkėlimo ir pritaikymo priklausomybę nuo savito socialinio, kultūrinio, edukacinio Lietuvos konteksto veiksnių, kurie sudaro prielaidas sociokultūriškai prasmingos metodo versijos – kooperuotų studijų – atsiradimui. Be to, sociokultūriškai adaptuotas metodas, perimantis svetimoje kultūroje sėkmingai taikomo metodo bruožus, negarantuoja sėkmės (edukacinio veiksmingumo rezultatų ir proceso aspektais) pakartojamumo. Todėl mokslinis žvilgnis krypsta į MTB koncepto suvokimo ir praktinio taikymo – edukacinio veiksmingumo ir rezultatyvumo ribas, kitos šalies ugdymo sistemoje.

Probleminiai tyrimo klausimai:

4. Kokie mokymosi tarnaujant bendruomenei sociokultūriniai savitumai išryškėja taikant šį metodą Lietuvos aukštojo mokslo ir studijų kontekste?
5. Koks yra sociokultūriškai adaptuoto mokymosi tarnaujant bendruomenei metodo veiksmingumas rezultatų ir proceso aspektais?
6. Kokios sociokultūriškai adaptuoto mokymosi tarnaujant bendruomenei dalyvių ir konteksto charakteristikos apibūdina metodo edukacinį veiksmingumą ir rezultatus?

Tyrimo objektas – mokymosi tarnaujant bendruomenei sociokultūrinė adaptacija Lietuvos universitete. JAV kilmės mokymosi tarnaujant bendruomenei adaptacija Lietuvos universitete suprantama kaip prisitaikymas prie sociokultūrinių veiksnių, sudarančių prielaidas konceptualioms metodo modifikacijoms, edukacinio veiksmingumo raiškai ir studijų proceso liberalizavimui.

Tyrimo tikslas – atskleisti mokymosi tarnaujant bendruomenei sociokultūrinės adaptacijos Lietuvoje veiksnius ir identifikuoti edukacinio veiksmingumo ir studijų proceso organizavimo dimensijas, analizuojant metodo diegimo patirtį Šiaulių universitete.

Tyrimo uždaviniai:

5. Atlikti mokymosi tarnaujant bendruomenei konceptualizaciją, aptariant (a) istorinį ir sociokultūrinį JAV kilmės metodo kontekstą, (b) atskleidžiant demokratinę, pilietinę metodo prigimtį ir (c) pagrindžiant edukacinio veiksmingumo mokslinį ir praktinį reikšmingumą.
6. Išanalizuoti mokymosi tarnaujant bendruomenei sociokultūrinės adaptacijos teorines ir metodologines prielaidas.
7. Atskleisti mokymosi tarnaujant bendruomenei sociokultūrinės adaptacijos universitetinėje aukštojoje mokykloje veiksnius ir aplinkybes, kurie sąlygojo konceptualias metodo modifikacijas ir inovatyvios kooperuotų studijų versijos atsiradimą.
8. Atlikti kooperuotų studijų kaip mokymosi tarnaujant bendruomenei versijos / atmainos taikymo patirties ir edukacinio veiksmingumo analizę remiantis studijų proceso dalyvių (dėstytojų, studentų ir socialinių partnerių) patirtimi ir nuomone.
9. Remiantis metodo adaptavimo patirtimi Šiaulių universitete nustatyti, kokios kooperuotų studijų proceso organizavimo, dalyvių ir konteksto charakteristikos turi įtakos metodo veiksmingumui ir rezultatams.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

- ⇒ Sociokultūriškai savito MTB metodo adaptacijos ir taikymo kitokioje socioedukacinėje aplinkoje metu vyksta metodo sampratos ir turinio transformacijos, kuriamos naujos sociokultūrinės prasmės tiek *konceptualiame* (metodo sampratos aiškinimo įvairovė), tiek *praktiniame* (metodo edukacinio veiksmingumo rezultatų ir proceso variacijos) lygmenyse, kur susiduria skirtingos proceso dalyvių (mokslininkų, dėstytojų, studentų, socialinių partnerių) vizijos ir patirtys.
- ⇒ Sociokultūriškai adaptuoto MTB metodo edukacinį veiksmingumą – ugdyti profesionalius savo srities specialistus ir kartu pilietiškai aktyvias, įvairiapuses asmenybes Lietuvos universitete – riboja kultūriškai ir istoriškai susiformavę tokio tipo studijų dalyvių vaidmenys ir elgesio modeliai, tradicinės mokymo

paradigmos vyravimas pedagoginėje studijų sistemoje, inovatyvių universiteto ir visuomenės bendradarbiavimo formų ir patirties bei pilietinio ir visuomeninio dalyvavimo tradicijų stoka.

Tyrimo metodai

Kadangi MTB diegimas universitete yra pakankamai nauja mokslinė ir praktinė realija Lietuvoje, tyrimui pasirinktas švietimo institucijos (o ne atskiros disciplinos, studijų programos), – Šiaulių universiteto, – praktiškai realizavusios MTB metodo diegimą **atvejo analizė**, kuri leidžia susidaryti kompleksinį metodo adaptacijos vaizdą. Atvejo analizė leidžia suprasti didelį socialinių veikėjų, veiksmų ir motyvų kompleksą, atskleisti detales ir elementus, pateikiant „tirštąją aprašymą“ (*thick description*), taip pat jų jungimąsi į vientisą socialinį procesą, stebėti natūralią įvykių tvarką, fiksuoti pokyčius lokalaus žinojimo (*local knowledge*), kontekstualaus žinojimo (*context-based knowledge*) ypatumus, t. y. „lokalią ir specifiskai konstruojamą tikrovę“ (Guba, Lincoln 1998, 203). Remiamasi MTB studijų tyrimuose neretai taikoma **kiekybinių ir kokybinių tyrimo metodų trianguliacijos strategija**. Taip *derinami dedukciniai ir indukciniai, Etic ir Emic*, tyrimo požiūriai, leidžiantys kompleksiskai ir visapusiškai nagrinėti metodo taikymo ypatumus. Metodų trianguliacija leidžia mokslinį MTB metodo tyrinėjimą išplėsti tiek dalyvių konstruojamos realybės atžvilgiu (kokybiniai metodai / pusiau struktūruotas interviu, *focus* grupė, stebėjimas dalyvaujant), tiek ir užtikrinti tyrimo patikimumą, kai siekiama tyrimo objektyvumo, iki minimumo sumažinant mokslininko šališkumą (kiekybiniai metodai / anketinė apklausa).

Tyrimas buvo vykdomas 2007–2009 metais ir vyko trimis etapais:

I etape remiantis *mokslinės literatūros analize, sinteze, lyginimu, aprašymu ir apibendrinimu* atliekama MTB konceptualizacija, metodo filosofinis pagrindimas, esminių edukacinio poveikio dimensijų pagrindimas, KS kaip MTB sociokultūrinės adaptacijos versijos diegimo Šiaulių universitete etapų analizė bei kontekstualizavimas JAV ir Lietuvos socioedukacinėje aplinkoje. 2007 m. birželį, – pradinėje tyrimo duomenų

rinkimo stadijoje, taikytas *focus grupės* metodas siekiant išsiaiškinti pirmines KS išbandžiusių dalyvių patirtis. *Focus grupės* metodas taikomas siekiant užtikrinti žinių demokratizavimo principą (Harkavy, 2004; Harkavy & Benson, 1998), nes dėstytojai, studentai ir bendruomenių atstovai, kaip lygiaverčiai diskusijos dalyviai, įgalinami konstruoti KS metodo taikymo realybę, atsižvelgiant į kiekvieno dalyvio individualią patirtį. *Focus* grupėje dalyvavo 26 žmonės, kurie atstovavo visų KS dalyvių grupių nuomonėms ir patirtims (10 studentai, 9 dėstytojai, 7 socialiniai partneriai). Dalyvių, teikiant atvirus klausimus, buvo paprašyta įvardinti patirtus teigiamus KS veiksmingumo požymius (privalumus), ir KS veiksmingumą ribojančius požymius. KS *edukacinio veiksmingumo požymiai* (poveikis studentų kompetencijų plėtotei, didaktinių dėstytojų kompetencijų raiška, pragmatinė nauda socialiniams partneriams ir universitetui ir kt.) ir KS *veiksmingumą ribojantys požymiai* (KS proceso administravimo problemos, KS idėjos supratimo sunkumai, bendradarbiavimo, refleksyvumo gebėjimų stoka ir kt.), apibendrinantys KS patirtį, sudarė prielaidas diskutuoti apie kooperuotų studijų metodo adaptacijos ypatumus ir tolesnes tyrimo gaires.

Focus grupės metodas buvo naudojamas kompleksiskai kartu su kiekybiniu tyrimu - **anketine apklausa**, kuri vyko **II etape** (2008 m. kovas–birželis). Apklausti 322 pirmosios studijų pakopos I – IV kurso Šiaulių universiteto studentai, 26 KS metoda išbandę dėstytojai ir 59 socialiniai partneriai. Remiantis *focus* grupės dalyvių patirties refleksija ir užsienio mokslininkų tyrimų rezultatais bei teorinėmis išvalgomis buvo sudarytas klausimynas, kuriame įvairūs teiginiai atspindėjo proceso dalyvių įvardijamus KS veiksmingumo privalumus ir veiksmingumą ribojančius požymius. Į apklausos anketą buvo įtraukti teiginiai, atspindintys studentų kompetencijų grupių plėtotę, pragmatinę naudą visoms dalyvių grupėms, bendradarbiavimo rezultatus ir iššūkius bei trikdžius patirtus Kooperuotų studijų metu. Nepriklausomų (priežasties) ir priklausomų (pasekmės) kintamųjų išskyrimas sudarant tyrimo instrumentą, apdorojant ir analizuojant duomenis leido tyrinėti ne tik šių kintamųjų raišką, bet ir atskleisti jų priežastinį ryšį – atsakyti į klausimą, kokie teigiami ir neigiami edukacinio ir administracinio KS proceso veiksniai, ir kokios dalyvių charakteristikos turi įtakos KS metodo rezultatams.

Siekiant kontekstualizuoti *focus* grupės ir anketinės apklausos metu išryškėjusius KS edukacinio veiksmingumo ir rezultatų bruožus, bei dalyvių įvardytus KS veiksmingumą ribojančius požymius ir studijų proceso organizavimo sunkumus, **III etape** (2008 m. pavasario ir rudens semestrai) taikyta **pusiau struktūruoto interviu** metodika. Interviu metu siekta išsiaiškinti ir kontekstualizuoti individualias KS metodą išbandžiusių dėstytojų (12) ir studentų (30) patirtis, įsigilinant į specifinius dalyvių tarpusavio sąveikos, dalyko, pedagoginio proceso organizavimo, bendradarbiavimo su socialiniais partneriais patirtis, kilusias problemas ir kitus patirtus KS ypatumus.

Taip pat **visų tyrimo etapų metu** buvo taikoma **stebėjimo dalyvaujant metodika**, leidusi stebėti ir dalyvauti visų KS dalyvių (dėstytojų, studentų ir socialinių partnerių) viešose diskusijose. *Stebėjimo dalyvaujant*, kaip patyrimo ir interpretacijos dialektikos (Clifford 2006, 58), metodika leido praplėsti, patikslinti kitais metodais (*focus grupės*, anketinės apklausos, interviu) gautus duomenis papildomomis išvalgomis iš įvairių tyrimo dalyvių sąveikos situacijų, neformalių pokalbių. Neformalus pokalbiai ir diskusijos padėjo išsiaiškinti esmines dalyvių patirtas problemas, stebėti probleminių KS situacijų gvildenimą bei dialogišką išeičių ir sprendimų ieškojimą. Tai padėjo atrinkti informantus, kurie atskleistų ryškiausias kontekstualius KS metodo taikymo aspektus ir užtikrintų platų unikalų, sėkmingų ir nesėkmingų KS taikymo patirčių spektrą, o kartu padėjo interpretuoti jau turimus tyrimo duomenis, pasitikrinti subjektyvias (atskirų dalyvių bei savo, kaip tyrėjo) interpretatyvias išvalgas.

Disertacinio tyrimo mokslinis naujumas: MTB adaptacijos Lietuvos (Šiaulių) universitete sociokultūrinių konteksto veiksnių, metodo edukacinio poveikio ir rezultatų analizė atskleidžia: (a) metodo galimybes ir ribas derinti akademinę ir socialinę aplinkas, sukurti naują, į realaus socialinio pasaulio problemų sprendimą orientuoto mokymosi turinį; (b) metodo veiksmingumą į studijų procesą įtraukiant socialinius partnerius ir plėtojant bendradarbiavimu ir partneryste grįsto mokymosi idėją; (c) metodo edukacinį veiksmingumą derinant aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą su socialiai aktyvių piliečių, asmenybės ugdymu specifinėmis sociokultūrinėmis sąlygomis, (d) inovatyvaus metodo sukeltą pedagoginės sistemos kaitą, išryškinančią edukacinės paradigmos virsmo

įgyvendinimo praktiniame lygmenyje problematiką (e) universalistinio (*Etik*) ir kultūriškai savito (*Emic*) požiūrių jungimo svarbą, kokybinių ir kiekybinių tyrimo metodų derinimo aktualumą tyrinėjant iš kitos kultūros į savitą sociokultūrinį kontekstą perkeltą ir pritaikytą edukacinio metodo veiksmingumą ir rezultatus.

Praktinį tyrimo rezultatų reikšmingumą sudaro tai, kad kooperuotų studijų, kaip sociokultūrinės adaptuotos MTB versijos, analizė, remiantis Šiaulių universiteto atveju, leidžia išryškinti metodo edukacinio veiksmingumo, rezultatų bei KS pedagoginio proceso organizavimo ypatumus, atsižvelgiant į proceso dalyvių charakteristikas, institucijos administracinius, pedagoginius ir šalies, regiono socialinio, kultūrinio, ekonominio konteksto veiksnius. Atsižvelgus į daromas išvadas ir rekomendacijas metodo diegimo praktikoje, ateityje būtų galima išvengti inovatyvaus metodo taikymo trikdžių bei sustiprinti metodo veiksmingumo tikimybę.

IŠVADOS

5. JAV kilmės mokymosi tarnaujant bendruomenei adaptavimas Lietuvos aukštojo mokslo ir studijų kontekste yra kompleksinis, kūrybinis, interpretatyvus procesas, kuriam būdingos konceptualios metodo modifikacijos ir saviti praktinio metodo diegimo ypatumai, priklausantys nuo sociokultūrinių šalies / regiono konteksto veiksnių, istoriškai ir kultūriškai susiformavusių ugdymo institucijos, studijų organizavimo ir administravimo, pedagoginės sistemos charakteristikų, KS dalyvių suvokimo ir elgesio modelių, metodo idėjos suvokimo bei taikymo patirčių. Teorinėje dalyje išanalizavus mokymosi tarnaujant bendruomenei idėją ir metodo adaptaciją Šiaulių universitete išryškėjo šie **sociokultūriniai JAV ir Lietuvos savitumai lėmę konceptualias metodo (termino ir turinio) transformacijas ir praktinio diegimo institucijos ir pedagoginės sistemos lygmenyse ypatumus:**

- ◆ **Ryškūs JAV ir Lietuvos istoriniai ir kultūriniai skirtumai sąlygojo naujo termino – *kooperuotos studijos* – atsiradimą.** Mokymosi tarnaujant bendruomenei metodas siejamas su demokratinės, multikultūrinės, pilietiškai aktyvios visuomenės idėjos realizavimu ir remiasi ilgamete pragmatine,

utilitarizmo bei komunitarizmo JAV patirtimi. Tarnystės samprata siejama su esminių demokratiškumo principų – *abipusiškumo, solidarumo ir įvairovės* – plėtojimu vietinės bendruomenės aplinkoje. Tai, kad tarnystės samprata neatitinka Lietuvos kultūrinio konteksto, siejama su religinine tarnystės Dievui idėja, kuri akcentuoja altruistinį atsidavimą ir tarnystę krikščioniškajai bendruomenei, todėl yra per siaura taikyti šiuolaikinėje sekuliarizuotoje, pragmatinėje Lietuvos visuomenėje; taip pat atsižvelgiama į sovietinės tarnystės tėvynei ir partijai konotaciją, turinčią neigiamą emocinį atspalvį. Todėl naujas kooperuotų studijų terminas, vietoj tarnystės akcentuojantis utilitarinę kooperaciją, atliepia šiuolaikinį švietimo politikos diskursą – plėtoti pilietinę universiteto misiją stiprinant posovietinėms šalims būdingą silpną pilietinę visuomenę ir skatinti visuomeninį, pilietinį dalyvavimą, o kartu realizuoti žinių visuomenės ir ekonomikos kūrimo idėją. Tai lėmė ir **metodo turinio kaitą** – kooperuotos studijos tapo *mokymosi tarnaujant bendruomenei ir kooperatyvaus mokymosi* kūrybinio konstrukto. Kooperuotos studijos nukreiptos į universiteto bendradarbiavimą ne tik su vietinėmis bendruomenėmis, kaip numato JAV taikomas mokymosi tarnaujant bendruomenėms metodus, bet ir su kitais socialiniais partneriais – nevyriausybinėmis organizacijomis, verslo įmonėmis, viešojo sektoriaus institucijomis.

- ◆ **Praktiniame metodo diegimo lygmenyje išryškėjo JAV ir Lietuvos universiteto bei visuomenės bendradarbiavimo formų ir patirties skirtumai, lėmę naujų vadybinių, administracinių sprendimų poreikį.** JAV mokymasis tarnaujant bendruomenei yra ilgalaikių ir nacionalinių programų dalis, kartu egzistuojantis kaip alternatyvus universiteto ryšių su vietos bendruomene, socialiniais partneriais palaikymo būdas šalia į profesinį tobulėjimą orientuotų praktikų, stažuočių ir pilietiniais, visuomeniniais tikslais grįstų savanorystės programų. Tuo tarpu Lietuvos aukštųjų mokyklų, tarp jų ir Šiaulių universiteto, bendradarbiavimas su socialiniais partneriais dažniausiai apibrėžiamas tradiciškai per dalykinę praktiką, orientuotą į profesinį rengimą. Tai pareikalavo naujos, precedento neturinčios, kooperuotų studijų

organizavimo ir administravimo sistemos (modulių pertvarkymas, trišalių sutarčių parengimas ir pan.) sukūrimo ir naujų kontaktų užmezgimo, praplečiant socialinių dalininkų spektrą, atitinkantį adaptuoto metodo tikslą – mokymosi metu užtikrinti visapusišką profesinį ir asmenybinį, socialinį, pilietinį studentų tobulėjimą.

- ◆ **Inovatyvaus metodo adaptacija pedagoginės sistemos lygmenyje pareikalavo naujų didaktinių sprendimų, ypač refleksyvios veiklos taikymo bei kompetencijų vertinimo aspektais.** Per ilgametę MTB taikymo JAV ugdymo institucijose praktiką yra parengta begalė su MTB studijų proceso organizavimu bei vertinimu susijusių metodinių priemonių, išskiriamos įvairios technikos, skirtos refleksyvių veiklų taikymui, kompetencijų tobulėjimo mokymosi metu (prieš, per, po MTB) matavimui ir vertinimui. Tokios metodinės patirties stoka Lietuvoje (Šiaulių universitete) paskatino adaptuoti MTB metu taikomas studentų kompetencijų vertinimo rubrikas, pritaikyti struktūruotas rašytinės refleksijos forma (sukurti refleksyvieji dienoraščiai, žurnalai), kuri MTB tyrinėjančių mokslininkų išskiriama, kaip viena iš efektyviausių priemonių. Ypatingas dėmesys skirtas kooperuotų studijų metu ugdomų bendrųjų kompetencijų, tarp jų pilietiškumo, bendradarbiavimo, aiškinimo ir vertinimo, aiškinimui, siekiant, kad nauja pedagoginė sistema atitiktų adaptuoto metodo turinį, grindžiamą patirtiniu, reflektyviu ir kooperatyviu mokymusi socialinėje aplinkoje, skatinančiu visapusišką dalykinių ir bendrųjų kompetencijų ugdymą.

6. Tyrimas atskleidė, kad visi KS dalyviai (dėstytojai, studentai ir socialiniai partneriai) teigiamai vertina kooperuotų studijų metu kuriamą abipusiu mokymusi paremtą partnerystę ir metodo edukacinį veiksmingumą:

- ◆ Kooperuotų studijų dalyviai palankiai **vertina metodo galimybes derinti akademinę ir socialinę aplinkas**, sukurti naują, į realaus socialinio pasaulio problemų sprendimą orientuotą mokymosi turinį, į studijų procesą įtraukiant socialinius partnerius ir vietines bendruomenes. Dalyviai išryškino studentams sudarytas galimybes mokytis skirtingose edukacinėse aplinkose, išbandyti save realiose praktinėse situacijose, pažinti skirtingų socialinių erdvių

vertybes, požiūrius ir interesus, bei tokio **mokymosi rezultata** – **visapusišką profesinį, intelektinį, asmeninį, socialinį bei pilietinį tobulėjimą**.

◆ **Atskiros KS dalyvių grupės** (studentai, dėstytojai ir organizacijų nariai) **skirtingai įvertino KS edukacinio veiksmingumo rezultatus**. Studentai labiausiai pabrėžė KS metu sudarytą galimybę bendrauti su skirtingais žmonėmis, ugdytis toleranciją kitoniškumui, mokytis matyti reiškinius iš skirtingų perspektyvų, kas nurodo į kritinio mąstymo tobulėjimą ir vertinimo horizonto praplėtimą. **Dėstytojai**, kalbėdami apie metodo veiksmingumą, pritarė studentų išskirtos KS naudos vertinimui, tačiau papildomai suteikė ypatingą reikšmę dėstytojų pedagoginių kompetencijų tobulinimui. **Socialiniai partneriai** savo vertinimuose akcentavo studentų susipažinimą su praktinės veiklos socialiniu pasauliu, studentų gebėjimą taikyti teorines žinias praktikoje atliekant naudingas užduotis organizacijose, studentų profesinės veiklos nuostatų raišką.

◆ **Vis dėl to dalyviai labiau akcentavo pragmatinę kooperuotų studijų naudą visoms įsitraukusioms pusėms nei pilietinių, visuomeninių idealų plėtojimą**. Kooperuotų studijų diegimas Šiaulių universitete atskleidė **silpnai išreikštą pilietinių, savanorystės ir bendruomeninių idealų bei visuomeninio dalyvavimo, įsitraukimo principų gyvybingumą**. Šiais idealais paremtą bendradarbiavimą KS dalyviai vertina mažiau nei entrepreneurišką, dalykinę partnerystę, nukreiptą į individualius utilitarinės kooperacijos rezultatus, naudingus visoms bendradarbiaujančioms pusėms.

7. **KS edukacinis veiksmingumas ir rezultatai priklauso nuo įvairių dalyvių charakteristikų ir edukacinių veiksmų:**

◆ **Studijų formos (dieninė, vakarinė, neakivaizdinė)**, kurioje taikomos KS. Metodo taikymas dieninės studijų formos moduluose atskleidė reikšmingą poveikį dieninio skyriaus studentams, o mažesnę – vakarinio ir neakivaizdinio.

◆ **Socialinių partnerių (organizacijos, bendruomenės), kurioje vykdoma KS praktika, tipo**. Socialinių partnerių veiklos pobūdis (NVO, vietinė bendruomenė, verslo įmonė ar kt.) turi įtakos studentų dalykinių arba bendrųjų / perkeliamųjų kompetencijų išryškėjimui ir tobulinimui KS metu. Nustatyta,

kad bendrujų, o ypač pilietinių, kompetencijų lavinimui palankesnės edukacinės sąlygos NVO ir visuomeninę / bendruomeninę veiklą plėtojančiose organizacijose. Tuo tarpu viešojo sektoriaus organizacijose ir verslo įmonėse labiau išryškinama praktinė profesinė veikla, realių praktinių problemų sprendimas.

- ◆ **Studentui suteikiamos edukacinės pagalbos universitete ir organizacijoje pobūdžio.** KS veiksmingumo studentų kompetencijų tobulinimui vertinimas priklauso nuo to, kokia edukacinė pagalba KS metu studentams buvo teikiama. Nustatytas teigiamas vertinimas, kai studentas glaudžiai bendradarbiavo su dėstytoju, dažnai lankėsi konsultacijose ir kartu turėjo mentorių KS praktikos vietoje.
- ◆ **Visų dalyvių sąveikos – kooperacijos.** Kooperuotų studijų taikymas išryškino visų dalyvių grupių interesų derinimo problemą (pvz., formuluojant užduotį), tačiau tais atvejais, kai dėstytojas, studentas ir socialiniai partneriai tarpusavyje komunikavo, KS rezultatai buvo kur kas sėkmingesni, nei tuomet, kai studentas buvo tik mediatorius tarp socialinių partnerių ir dėstytojo.

8. KS metu kilę iššūkiai, susiję su metodo idėjos supratimo skirtumais, kompetencijų ir patirties stoka, byloja apie istoriškai ir kultūriškai susiformavusius KS dalyvių vaidmenis, suvokimo ir elgesio modelius:

- ◆ Išaiškėjo **nepakankamas dalyvių KS dalinės praktikos – mokymosi kooperacijoje – suvokimas** ir negebėjimas jos atsieti nuo tradicinės praktikos sampratos. Dalyviams buvo sunkiai įsisavinama kitokia nei tradicinės praktikos metu vykdoma mokymosi veikla, nepakankamai suprasta visų dalyvių kooperacijos, kaip abipusio mokymosi, sąlyga. Bene sunkiausiai dalinės praktikos ir kooperuotumo idėja buvo perprantama socialiniams partneriams, kurie neretai į KS žiūrėjo kaip į tradicinę formalią praktiką, neidentifikavo savęs kaip mentorių ir nesistengė sukurti studentų mokymąsi įgalinančios edukacinės aplinkos. Tokie tyrimo rezultatai byloja apie inovatyvių universiteto ir visuomenės bendradarbiavimo formų ir patirties stoką.

- ◆ **KS metu atsiskleidė studentų giluminio ir savivaldaus mokymosi gebėjimų trūkumas.** Vienas ryškiausių kooperuotų studijų aspektų – pasikeitę mokymo(si) dalyvių vaidmenys ir išaugęs ugdymo dalyvių ratas, sumažino dėstytojo galią ir suteikė daugiau laisvės studentams mokymosi procese. Nors KS metu dėstytojui tenka besimokančiojo ir naujų žinių kūrimo bendraautorio vaidmenys, tačiau nepakankamas studentų gebėjimas mokytis savarankiškai, bei kylantys komunikaciniai, užduoties formulavimo ir atlikimo, bendradarbiavimo, problemų sprendimo keblumai santykiuose su socialiniais partneriais sąlygojo ryškesnio, didesne kontrole pasireiškiančio dėstytojo vaidmens poreikį. Tyrimas atskleidė, jog KS rezultatai yra kur kas geresni, kai dėstytojas stengiasi kontroliuoti studentų mokymosi procesą ir bendradarbiavimą su socialiniais partneriais, – dalyvauja *nuo starto iki finišo*.
- ◆ **Nustatytas dėstytojų kompetencijų nepakankamumas.** KS veiksmingumui turi įtakos ne tik studentų, kurie yra pagrindinė metodo tikslinė grupė, bet ir kitų dalyvių grupių kompetencijų stoka. Išryškėjo **dėstytojų nepasirengimas vertinti KS ugdomas kompetencijas.** Dėstytojams trūko gebėjimo vertinti bendrųjų kompetencijų grupes ir jų raišką pagal KS kompetencijų vertinimo rubrikas.
- ◆ **Dėstytojai ir studentai neįvertino refleksyviųjų veiklų kaip svarbaus edukacinio tikslo ir mokymosi priemonės, o greičiau laikė jas** (refleksyviųjų dienoraščių pildymą), daugiau trukdžiu, neišvengiama būtinybe. Daugelis dėstytojų pripažino savo negebėjimą ugdyti refleksyvumą ir patys, kaip ir studentai, neturėję tokios patirties. Tyrimo duomenys rodo, kad kai kuriais atvejais šių gebėjimų ugdymo sėkmę lėmė tai, jog kai kurie KS dalykai (susiję su socialine, specialiąja pedagogika) buvo įgyvendinami fakultete, kur į ugdymo procesą nuo seno įtraukiamos refleksyvosios užduotys praktikų metu, kaip dalykinių kompetencijų ugdymo sąlyga.

Disertaciją sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas. Literatūros sąrašas yra 296 pozicijos. Disertacijos apimtis 190 puslapiai, pateikta 35 paveikslų, 11 lentelių.

ABOUT THE AUTHOR APIE AUTORE

Deivida Vandzinskaitė is an lecturer at the Department of Philosophy and Anthropology, Faculty of Humanities, Siauliai University. She was a PhD student at Šiauliai university in 2007–2011. She holds a Bachelor Degree in Philosophy and Public Sciences (Siauliai University, 2004) and Master Degree in Social Anthropology (Vytautas Magnus University, 2006). Deivida twice gained (April–May 2008, September–December 2009) CIRIUS (The Danish government organisation) grants for the PhD internship at Aarhus University, Denmark. Research results were presented in numerous scientific conferences and seminars in Lithuania (Šiauliai University, Vytautas Magnus University, Kaunas University of Technology) and abroad (Muenster University, Orhus University). Research interests: educational anthropology; sociocultural adaptation and intercultural transfer of educational ideas, practices and models, forms of university-society collaboration.

* * *

Deivida Vandzinskaitė yra Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir antropologijos katedros asistentė. 2007–2011 m. buvo šio universiteto doktorantė, anksčiau įgijo Filosofijos ir visuomenės mokslų bakalauro (Šiaulių universitetas, 2004 m.) ir Socialinės antropologijos magistro (Vytauto Didžiojo universitetas, 2006 m.) kvalifikacinius laipsnius. Doktorantūros metu (2008 m. balandis–gegužė, 2009 m. rugsėjis–gruodis) stažavosi Orhus universitete, Danijoje. Disertacijos tyrimo rezultatai pristatyti įvairiose mokslinėse konferencijose, seminaruose tiek Lietuvoje (ŠU, VDU, KTU) tiek užsienio šalyse (Miunsterio ir Orhus universitetuose). Mokslinių interesų sritys: edukacinė antropologija, edukacinių idėjų ir praktikų tarpkultūrinis perkeliavimas ir sociokultūrinė adaptacija, universiteto ir visuomenės partnerystės formos bei jų kaita.

DISSERTATION RELATED PUBLICATIONS

DISERTACIJOS TEMA PASKELBTOS PUBLIKACIJOS

Vandzinskaite, D., Mazeikiene, N., Ruskus, J. (2010). Educational Impact of Service-Learning: Evaluation of Citizenship and Professional Skills Development. *Social Sciences / Socialiniai mokslai*, 4 (70), 50–59.

Vandzinskaite, D., Ruskus, J. (2008). Experience of Service-Learning Adaptation in Lithuania: Sociocultural challenges, Pragmatic Benefit and Strategies for Success. *Socialiniai tyrimai / Social Researches*, 1 (11), 31–42.

Vandzinskaitė, D., Mažeikienė, N. (2008). Kooperuotų studijų (service-learning) atveju analizė, arba projekto KOOPERIA išmoktos pamokos. N. Mažeikienė (Sud.), *Kooperuotų studijų sociokultūrinė adaptacija Lietuvoje*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 105–165.

Vandzinskaitė, D., Ruškus, J. (2008). Žinojimo demokratizavimas tiriant kooperuotų studijų (service-learning) veiksmingumą: *focus* grupės dalyvių balsai. N. Mažeikienė (Sud.), *Kooperuotų studijų sociokultūrinė adaptacija Lietuvoje*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 194–214.

Mažeikienė, N., Ruškus, J., Vandzinskaitė D. (2008). Kooperuotų studijų (*service-learning*) edukacinis poveikis: projekto KOOPERIA dalyvių apklausos rezultatai. N. Mažeikienė (Sud.), *Kooperuotų studijų sociokultūrinė adaptacija Lietuvoje*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 215–261.